

O'QUVCHILARNI INSONPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHDA XALQ OG'ZAKI IJODIDAN FOYDALANISH METODIKASI.

*Sirdaryo viloyati pedagoglarni yangi metodikalarga o'rgatish
milliy markazi metodik xizmat bo'limi boshlig'i
Qodirqulov Nodirbek Xamroqul o'g'li.*

O'zbek xalq og'zaki ijodi orqali axloq-odobga oid insonning ma'naviy dunyosini aks ettiradi. Ularda ijtimoiy va maishiy hayotning turli sohalari qamrab olingan, xalqning asrlar davomida to'plangan, tildan-tilga, dildan-dilga ko'chib kelayotgan insoniy qadriyatlar ibratli satrlarda ifodalangan. Xalq og'zaki ijodi qadim zamonlardan buyon shakillanib kelmoqda ushbu atama "og'zaki adabiyot" "og'zaki ijod" "xalq og'zaki poetik ijodi" degan nomlar bilan ham yurutilgan. Xalq og'zaki ijodi kichik yoshdagi bolalarni tarbiyalashda ularning xulq atvorlariga, muomla madaniyatiga kattalarga hurmat munosabatida bo'lishini va shaxs bo'lib yetishishida muhim ro'l o'ynaydi. Xalq og'zaki ijodi orqali ajdodlardan avlodlarga o'tib kelayotgan madaniy va marifiy boyliklarimizni yosh avlodga singdirishimiz ular qalbida insoniylik ajdodlarga faxir-iftixor tuyg'ularini shakillantirish qalbida ularga muhabbat tuyg'usini uyg'otish zarur. Qadimgi yunon faylasufi Aflotun ham bola tarbiyasi jarayondagi barcha zarur ishlarni ta'lim bilan birga olib borish lozimligini takidlab o'tgan. G'arb faylasuflari farzand tarbiyasini jamiyat maanfatlari bilan bog'liq deb hissoqlaganlar, lekin sharqda mutafakkirlar bola tarbiyasi bilan asosan otanonasi, maktab va jamoa hamkorlikda shug'ullanishi kerak degan xulosaga kelganlar. Yoshlarning mardlik vatanga sadoqat ruxida tarbiyalashda xalq og'zaki ijodi namunalari xususiyatlariga, ong va tushunchalarning rivojlanish darajasiga mosligi, ularda hosil bo'lib boshlagan axloqiy sifatlarning mohiyatlariga uzviy bog'langan bo'ladi. Tez aytishlar, maqollar, ertaklar mazmuniga qarab yoshlarni tarbiyalashni turli yo'nalishlarini, aqliy, axloqiy, estetik, mehnatsevarlik va boshqa xususiyatlarni tarkib

toptirishga qaratilgan bo'ladi. Inson komolotining biror sohasi yo'qki, uning tez aytish, maqollar, ertakla tasir etmagan bo'lsa ayrim matreallar yoshlarni tarbiyalashni qonun-qoidalari, metodlarini aks ettirish bilan ajralib turadi. Shunday imkoniyatlarga ega bo'lgan xalq og'zaki ijodi yoshlarni ta'limning asosiy mazmuni tarkibiga kiritilgan holda organib kelinadi. Folklorshunos olimlar M.I. Afzalov, M. Murodov, G. Jahongirov, Z. Husainova, T. Obidovalar tadqiqotlarda xalq og'zaki ijodi janr xususiyatlari, badiiy qiymati paydo bo'lishi va taraqqiyoti haqidagi qarashlar katta ilmiy ahamiyatga ega ekanligini tan olish zarur. Insonning barkamolligi uning ma'naviya qadriyatlari xalq og'zaki ijodi yoshlarda milliy va umuminsoniy fazilalarni tarkib toptirishda, kundalik faoliyatlarda doim amalga oshirib borishlari uchun eng qulay vositadur. Malumki xalq og'zaki ijodi yoshlar hayotida alohida o'rin tutadi. Xalq og'zaki ijodi yoshlarga samarali tarbiyaviy tasir qilib, ma'naviy va axloqiy shakllanishlarda katta yordam ko'rsatadi. Maqollar, topishmoqlar yoshlarni ma'naviy kamolotini yuksaltirishda ma'lum darajada hissa qo'shadi. O'quvchi yoshlarga ko'proq axloq va odobga oid ertak, hikoyalar aytib berish va uning mazmunini ochib berish orqali yoshlarda vatanga muxabbat va vatanparvarlik tuyg'ularini rivojlantirishimiz mumkin. Ko'p asrlik milliy va diniy qadriyatlarimizni asrab-avaylash, dunyo ilm-fani va madaniyati rivojiga ulkan hissa qo'shgan ajdodlarimizning bebaho merosini o'rganish, uning asosida yoshlarni komil inson etib tarbiyalash jamiyatda barqaror ijtimoiy-ma'naviy muhitni ta'minlashning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Samaradorligini oshirishni va malakali kadrlar tayyorlashning yaxlit tizimini yaratishni taqozo etmoqda. Xalqimizga azal-azaldan xos bo'lgan ma'rifatparvarlik, bag'rikenglik, mehmuruvvat, bunyodkorlik kabi ezgu fazilatlar va qadriyatlarimizni keng targ'ib qilish, jamiyatda ijtimoiy-ma'naviy muhit barqarorligini ta'minlashda diniy ma'rifiy soha vakillarining o'rni va ishtirokini oshirish, yosh avlodni milliy ma'naviy qadriyatlarimizga mos ravishda tarbiyalash, ular ongida kichik maktab yoshidan boshlab Hadis ilmi saboqlari asosida insoniy fazilatlarni shakllantirish, ularni vatanparvarlik kabi tushunchalarni singdirish muhim vazifa hisoblanadi. Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev o'zlarining Yangi yil munosabati

bilan O‘zbekiston xalqiga yo‘llagan tabrigi «Inson qadrini ulug‘lash - yurtimizda yashayotgan har bir odamning huquq va erkinliklari, qonuniy manfaatlarini ta‘minlash demakdir. Bu borada jamiyatimiz asosi bo‘lgan mahalla hal qiluvchi o‘rin tutadi», deb ta‘kidlaganlar. Inson va jamiyatning mavjudligini ta‘minlaydigan qadriyatlar milliy tarbiya tufayli, ajdodlardan asta-sekin tadrijiy ravishda avlodlarga o‘tadi. Milliy tarbiya atamasi keng va tor ma‘nolarda ishlatiladi. Keng ma‘noda, u inson shaxsini shakllantirishga, uning ishlab chiqarish va ijtimoiy, madaniy, ma‘rifiy hayotda faol ishtirokini ta‘minlashga qaratilgan barcha ma‘naviy ta‘sirlar, tadbirlar, harakatlar, intilishlar yig‘indisini anglatadi. Bunday tushunishda milliy tarbiya. faqat oila, maktab, bolalar va yoshlar tashkilotlarida olib boriladigan tarbiyaviy ishlarni emas, balki butun ijtimoiy tuzum, uning yetakchi g‘oyalari, adabiyot, san‘at, kino, radio, TV, OAV va boshqalarni ham o‘z ichiga oladi. Shuningdek, keng ma‘nodagi milliy tarbiya tarkibiga bu sohada ta‘lim va ma‘lumot olish ham kiradi. Tor ma‘noda, milliy tarbiya muayyan shaxsning ma‘naviy rivoji, dunyoqarashi, axloqiy qiyofasi, estetik didi o‘stirilishiga yo‘naltirilgan pedagogik faoliyatni anglatadi. Buni oila va tarbiyaviy muassasalar hamda jamoat tashkilotlari amalga oshiradilar. Bizga ma‘lumki, har qanday tarbiya ta‘lim bilan chambarchas bog‘liq holdagina mavjud bo‘ladi. Chunki, ta‘lim va ma‘lumot olish jarayonida shaxsning faqat bilimi ko‘payibgina qolmay, balki ma‘naviy-axloqiy sifatlari qaror topishi ham tezlashadi. Ana shu sababdan ham otabobolarimiz qadimdan bebaho boylik bo‘lmish ilmu ma‘rifat, ta‘lim va tarbiyani inson kamoloti va millat ravnaqining eng asosiy sharti va garovi deb bilganlar. O‘zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti I.Karimov ta‘kidlagani kabi, “Ta‘lim tarbiya-ong mahsuli, lekin ayni vaqtda ong darajasi va uning rivojini ham belgilaydigan, ya‘ni, xalq ma‘naviyatini shakllantiradigan va boyitadigan eng muhim omildir. Binobarin, ta‘lim-tarbiya tizimini va shu asosda ongni o‘zgartirmasdan turib, ma‘naviyatni rivojlantirib bo‘lmaydi. Shu bois bu sohada yuzaki, rasmiy yondashuvlarga, puxta o‘ylanmagan ishlarga mutlaqo yo‘l qo‘yib bo‘lmaydi. Maktab, tarbiya masalasi davlat va jamiyat nazoratida bo‘lishi asosiy qonunimizda belgilab qo‘yilgan. Shu bilan birga, bu keng jamoatchilik, butun xalqimizning ishtiroki va qo‘llabquvvatlashini talab

qiladigan umummilliy masaladir. Bu haqda fikr yuritganda, men Abdulla Avloniyning «Tarbiya biz uchun yo hayot-yo mamot, yo najot-yo halokat, yo saodat-yo falokat masalasidir» degan chuqur ma'noli so'zlarini eslayman. Buyuk ma'rifatparvar bobomizning bu so'zlari asrimiz boshida millatimiz uchun qanchalar muhim va dolzarb bo'lgan bo'lsa, hozirgi vaqtda ham biz uchun shunchalik, balki undan ham ko'ra muhim va dolzarb ahamiyat kasb etadi. Xalq og'zaki ijodi bu so'z san'atidur jumladan xalq og'zaki ijodi qo'shiq,ertak,doston,maqol,topishmoq masal, matal, afsona,latifa,lof,askiya,rivoyat hikmat kabi janirlarni o'z ichiga oladi.Xalq o'zaki ijodining tarkibiy qismi sifatida "Bolalar folklori" atamasi ham mavjud.O'quvchilarni milliy qadriyatlarimiz, ko'p asirlik ananalarimiz ,urf-odatlarimiz,xalqimizning ijtimoiy- madaniy kelib chiqish tarixini uqtirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda,yoshlarni xalq-og'zaki ijodi orqali milliy ruhda tarbiyalash,milliy qadriyatlarimiz,ma'naviy merosimizni o'quvchilarga xalq og'zaki ijodining janirlari orqali tushuntirib berish lozim. Bizning maqsadimiz xalq og'zaki ijodi orqali yoshlarni ma'naviy yetuk barkamol shaxs qilib tarbiyalash.

Foydalanilgan adabiyotlar.

- 1.Mirziyoyev. Sh.M. " Erkin va farovon demakratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz" O'zbekiston Toshkent-2016y
- 2.Bulatov.M.D. "Xalq og'zaki ijodi" O'zbekiston Samarqand-1998y
- 3.Usmonov.Q.H. "O'zbekiston tarixida xalq ijodining o'rni" Toshkent-2009y
- 4.Umarova.Z.A. "Xalq ijodiyoti" Toshkent-2000y
- 5.Boboyev.A.M. "Sog'lom tumush tazining xayotimizdagi orni "Buxoro1997y